డిప్రెషన్ చెంబు

రామారావు లిటరేచర్ ఆనర్సు ఫష్టుగా ప్యాసయి నాలుగయిదు నెలలు జుట్టు జాడించి తిరిగెను. పిదప RAMA ROY DWIVEDI. B.A. (HONS.) అను గిల్టు అక్షరములు గల బారెఁడు బల్ల తయారుచేయించి, మంచి ముహూర్తమున గోడకు తాపటము చేయించి, మేడమీఁద విశ్రమించెను.

అతని కెక్కడను తగు నుద్యోగము దొరకలేదు. దానికి కారణము ఆ డిగ్రీయే. పొమ్మనఁగనే లేచి పోఁగల నియమమునకు లోఁబడి పాతిక రూపాయలకు బి.యిడీ.లు కోయనిన కోటిమంది దొరకుచుండఁగా ఈ యెమ్మేకు విద్యాలయములు బెదిరిపోయెను. అవి ఒకవేళ ఏ యిరువది రెంటికో, లేక యే యిరువది మూటికో దయతో బేరమాడినను రామారావు మొగ్గఁడు. ఏల? తాను యెమ్మే. పైపెచ్చు తాను డిప్టీ కలక్టరు గారి అల్లుఁడు!

ఈ నాణెము చదువుల టంకసాలలోఁ దక్క మఱియొక చోట చెల్లదు. కాన నతఁడింకొక డిపార్టుమెంటునకు నీళ్లు వదలుకొనెను. కాని భార్యయొక్కయు, తల్లియొక్కయు కన్నీళ్లు తుడుచుటకు దరఖాస్తుమీద దరఖాస్తు పెట్టుచుండెను. దానికి పదియేను రూపాయలు కర్చు. ఆ రూపాయలకు తల్లి నగయో, పెండ్లాము నగయో తాకట్టు. 'కరువు వచ్చింది, కలిసి రాలేదు' అని తల్లి మహాలక్ష్మి దైవమునే దూఱును. గాని తులసికి (రామారావు భార్య) ఈ గుట్టు తెలియును. తాను చూచుచుండగా రామారావు పోస్టల్ డిపార్టుమెంటుకును, పోలీసు డిపార్టుమెంటుకును అర్జీలు పెట్టుచుండును. దివాను గిరికిని అసిస్టెంటు దివాను గిరికిని జమీందారులకు తనచేత అర్జీలు వ్రాయించుచుండును. తన మగని చదువునకును ఆ యుద్యోగములకును గల సంబంధము బదరీ బాదరాయణ సంబంధమేయని తులసి తెలిసియు ఆ నాటకమును తిలకించుచుండును.

రామారావుకు కొలువు లేని లోటు లేదు. ఓరంతప్రొద్దు పెండ్లాముతో పేరంటము. తానే కాలేజికిని ప్రిన్సిపల్ కాని ప్రియాదు లేదు. తానొక పదుగురు ప్రొఫెసరుల పెట్టు; తులసి ఒక నూఱుగురు శిష్యుల పెట్టు. ముక్కోటి నాడు ముక్తిద్వారములే తెఱవఁబడి యుండును గాని రామారావు మేడ 'బందు.' మూర్తి – ది – కో – ఆపరేటర్, సుందరం – ది – లాయ లిస్ట్, శర్మా – ది – నిహిలిస్ట్ లోనగు మిత్రులెవరేని వచ్చి 'రామారావూ రామారావూ అని రెట్టింప మొదలిడఁగనే మహాలక్ష్మి అసత్య భీతిలేక, 'అయ్యా' అతగాడు అత్తింటికి వెళ్లాడనివారిని పంపి వైచెడిది.

గ్రీకు – చిత్రకళలోని నగ్న సౌందర్యముతో పాటు అఱచాటగు ఆంధ్ర కళ యందము గూడ రామారాయని గదియలంకరించు కొనెను. ప్రాచ్య రసాయనములతో పాటు అప్రాచ్య రసాయనములనూ అతని బల్ల నెక్కెను. కోహళ వాత్స్యాయనులు మొదలు, Mary Stopes తరువాతి వారి వఱకును తల సరస సారస్వత మతని బీరువాలు ప్రదర్శించెను.

తులసి గవాక్షము దెస చూపు త్రిప్పినా అతనికి బెంగ. అత్తగారు కోడలిని పిలిచినా

వేలూరి శివరామశాస్త్రి

వియోగము. పుట్టింటివారు తులసికి వ్రాయు చీటి అతని పాలిట విడాకు. రామారావు తులసికి బలవంతముగా అనేక వేషములు వేసెను. దీనికి తులసినగ లొకటొకటియే ఆరతి కర్పూరము వలె హరించెను.

ఇటు లొక యేఁడాది గడచెను. ఈ సంసార యాత్రకు మహాలక్ష్మి నగలు చాలవఅకు మంగళమాయెను.

ఇంతలో నొక కాండ జరిగెను. రామారావు పెట్టిన దరఖాస్తులలో నొక దరఖాస్తుకు ఖాళీ ఉన్నదని ఉత్తరము వచ్చెను. అది ఆ పట్నములోని కాలేజిలో ట్యూటర్ పని. అఱువది రూపాయల జీతము.

అది అతనికి వారంటు వలె కనఁబడెను.

'దాఁచుకొనుచున్నారే! ఏమిటా రహస్యము?' అని తులసి అడిగెను.

'ఏమున్నది? ముష్టి యెత్తుకొనుటకు Pass'

'ఏదీ'

'చూపుటకుఁగూడ సిగ్గు చేటు' అని రామారావు దానిని మడఁచి అచటను ఇచటను దాఁచుచున్నటు లభినయించి తులసి పట్టుకొను నేమో యని భయఁపడి వడివడిగా మేడదిగెను. అతడు మేడ దిగఁగనే తులసి అచటి పుస్తకములన్నియు తిరుగవేయఁదొడగెను. కాని ఆ కాకితము కనఁబడలేదు.

'నగలా కరఁగిపోయె, సంసారమా గంపంత, కాలమా, పచ్చికఱవు, ఈతఁడా యిహామృగ నాయకుఁడు,' అని అనుకొనుచు తులసి అవియు నివియు వెదకుచుండెను.

'ఏమిటా దొంగతనము?' అని వెనుక నుండి రామారావనెను.

'నాదా మీదా?' అని తులసి యనెను.

రామారావు తన జేబునుండి ఆ కాగితమును దీసి 'ఇదిగో దీని వెల ఒక ముద్దు' అనెను.

'మనిషికి ఏమీ అక్కఱలేదు; అఁదుది ఉన్నచో సరి' అని లోపల అనుకొనుచు తులసి ఆవలికి నడచెను.

'పోనీలే ఇదిగో ఇత్తును. రా,' అని రామారావనెను.

తులసి మాటాడక మేడ దిగుచుండెను. రామారావు గబగబ నడచి ఆ కాగితమును వెనకనుండి ముక్కు ముందర పెట్టెను.

'రామారావుగారండీ' అను పిలుపు వాకిటి నుండి వినవచ్చెను. రెండవ పిలుపు వాకిటి నుండి వినబడక ముందే రామారావా కాగితమును జేబులోఁగ్రుక్కుకొని తులసిని తప్పించుకొని రెండు మెట్లుదుమికి వాకిటికిఁబోయి 'పద, నేనే వస్తున్నాను' అని ముందు నడచెను.

ఆ వచ్చినది తమలపాకుల అంగడి వాడు. వానికున్న బాకీ తులసికి తెలియును. మగని మాటల తొందరయు, నడకలోని వడఁకును ఆమె చూచెను. ఆమె నవ్వలేదు. కానీ ఆమె అంతరాత్మ ఏమిచేసెనో ఎవరు చెప్పఁగలరు?

తులసి కిన్నాళ్లకు మేడక్రింద తీరికగా కూరుచుండగల భాగ్యము లభించెను. అత్త పిల్లలకు అన్నము పెట్టుచుండెను. కోడలు ప్రక్కగదిలోఁ గూరు చుండెను. ఆ సంగతి ఆమె యెఱిగినచో తన సంసారపు గుట్టునకు ఆ కోడలిని ఏదో మిష మీద మేడమీఁద బంధించి యుండెడిదే.

'ఎప్పుడూ ఒక్క అవకాయే. లేకపోతే గోంగూర పచ్చడి, పాడు పచ్చడి, ఆంధ్రమాత.

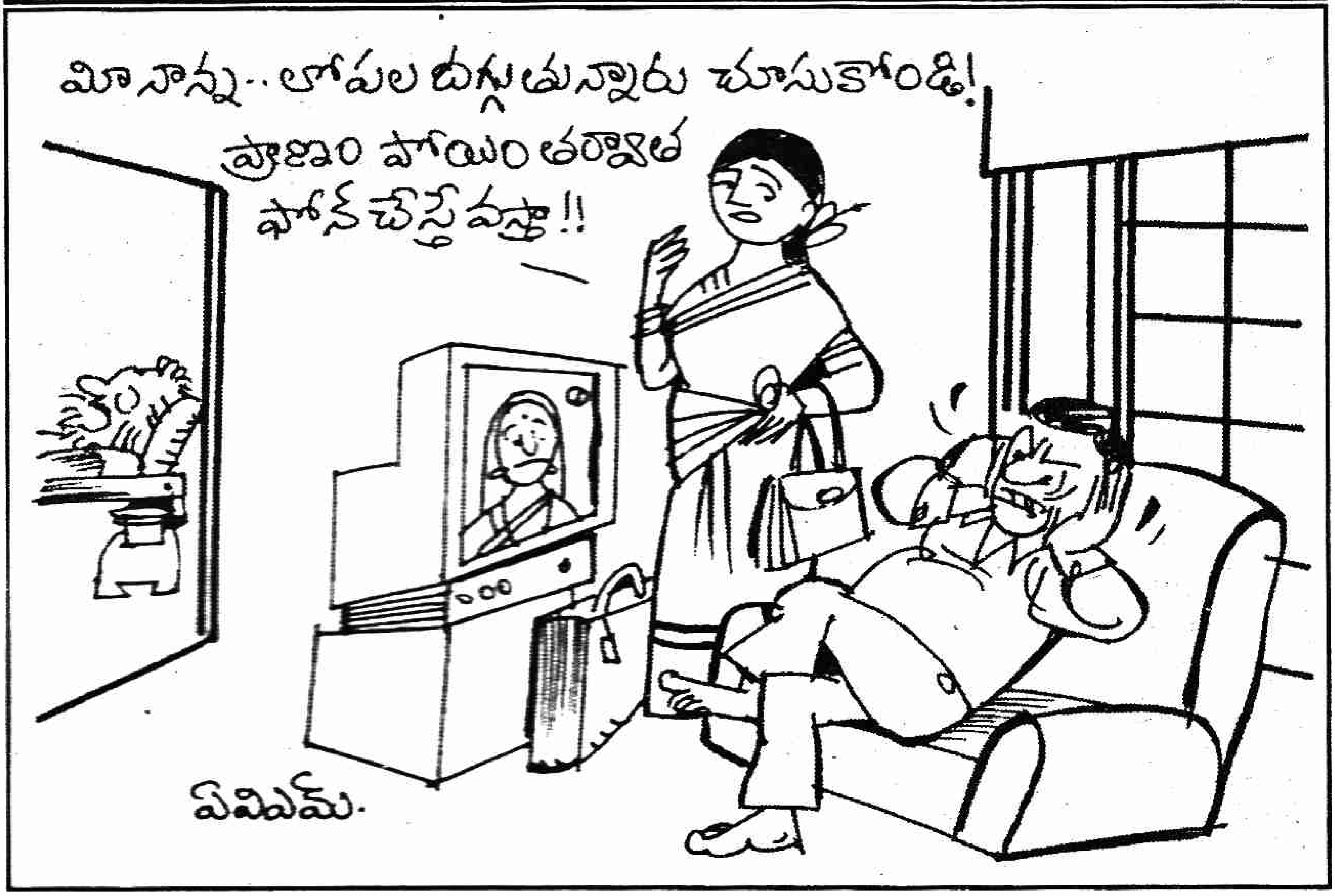

నేయైనా వెయ్యావు. ఇందాక కాఁకరకాయ వేయించిన వాసన కొట్టలేదేం?' అని ఓటి కంచములోని మెతుకులను అటు నిటు పద్మనాభుడు చిమ్మివేసెను.

'నాయనా! నేయి వేసుకుంటే నాలుక జిడ్డెక్కి చదువురాదు' అని మహాలక్ష్మి యనెను.

'అన్నాయికెల్లా వచ్చింది?'

'అన్నయ్య మాత్రం చదువుకోకముందు...

'పాపం, యిప్పుడు మాత్రం నెయ్యి వేసుకుంటున్నాఁడనుకొంటున్నావా?'

'అన్నాయి కోసం ఎన్ని అబద్ధాలన్నా ఆడుతుంది!' అని రమణయనెను.

'నెయ్యి వేతుకోలేదుట - పప్పులేదుట - కూరలేదుట - మనకేనయం - ఆకాయ వుంది - గోంగూరవుంది - అన్నయ్యగారు వర్థి అన్నం తిని ఊరుకొనేవాట్ట! కాదే అమ్మా? నీవు చెప్పలా?' అని ఆఖరు వాడు పుండరీకాక్షుడు వట్టి యన్నమును నోరఁగూరు కొనెను.

'అమ్మా! నాకు నేయొద్దుగాని, అన్నాయికి పోస్తావే,... విస్తట్లో తెల్లగా చూచానే, - అది అదీ, - పెరుగే - అది కొంచెం పొయ్యవూ?' అని పొడి మెతుకులు మింగుడు పడక పుండరీకాక్షుడు గారాబ మొనరించెను.

'వెధవా! అన్నాయి నేయి వేసుకోనూ లేదు, పెరుగు పోసుకోనూ లేదు. నీ కెందుకురా? అని పద్మనాభుడు గద్దించెను.

వెంటనే మహాలక్ష్మి యిటులనెను: 'ఉండరా వాఁడికి కొలమారింది, చిన్నవాడా! పెరుగెక్కడుందిరా? అది పెరుక్కాదు. అన్నాయి లేచాక విస్తరికి చీమలు పట్టుకుంటవని ముగ్గోశాను. అదిగాక పెరుగోసుకుంటే పిలక పెరగదు.'

'అలా అయితే నేను పోచుకోను' అని సుందరి యనెను.

'మహా పోసినట్టు, నీవు పోసికోనట్టు!' అని రమణ యనెను.

'పోనీ అమ్మా! నాకు ఆ ముగ్గే పొయ్యే, ఏ, ఏ ఏ,' అని పుండరీ కాక్షుఁడనెను.

మహాలక్ష్మి నవ్వి 'ఎబ్బే కాదమ్మా, మనకు గేదె ఉందా చెప్పు! ఎవరేనా చెప్పండి' అని అనెను.

'లేదు లేదు' అని పుండరీకాక్షుఁడును, సుందరియు, రమణయు నొకరి తరువాత నొక రనిరి.

'ఏమిరా పద్మా? అని మహాలక్ష్మి పద్మనాభుని గదమాయింపగా అతఁడిటులనెను - 'లేదు, పొలం లేదు, గడ్డి లేదు, గేదె లేదు, కాని పిల్లికి రోజూ పాలు.'

ఈ మాటతో పిల్లలందఱకును ఆఁపరాని ఉత్సాహము కలిగెను. మహాలక్ష్మి మొగము ముడుచుకొనెను.

'మమ్మల్ని గదిలో పెట్టి తాళం వేసి అన్నాయికి, వదినెకూ అఁ అక్కాయి చెప్పలేదేం, పద్దన్నాయికూడా - ? అని సుందరి చెప్పఁ బోవుచుండగా పద్మనాభుఁడు సుందరిని మిఱ్ఱి చూచెను. సుందరి మఱిమాటాడలేదు. ఈ మాటలు మహాలక్ష్మికి మామూలే కానీ ప్రక్క గదిలో నున్న కోడలికి సరిక్రొత్త. 'పిల్లల నోట గడ్డకొట్టుచున్నా' మని మనసులో ననుకొనుచు తులసి మెల్లగా మేడమెట్లెక్క దొడగెను. ఆమెకు

యువకవి చలపాక ప్రకాష్ రచించిన 'మూడుముక్కలాట' ప్రాంతీయవాద అధిక్షేప దీర్ఘకవితా సంపుటిని విజయవాడలోని ప్రకాశం బ్యారేజి 35వ కానా వద్ద ఫిబ్రవరి 1వ తేదీన ఆవిష్కరిస్తున్న ప్రముఖ పత్రికా సంపాదకులు, కవి కొల్లూరి. చిత్రంలో సర్వజిత్, కొత్తపల్లి రవిబాబు, నండూరి రాజగోపాల్, కె. ఆంజనేయకుమార్, చింతా లక్ష్మీసుజాత, వేలూరి సతీష్‌కుమార్, సుధారాణి, బి. ఆంజనేయరాజు తదితర కవులు, రచయితలు, పత్రికా సంపాదకులు ఉన్నారు.

దెలియకుండ ఆమె వెనుకనే ధామారావు.

తులసి వెనుదిరిగి చూచి ముందున్న పరదా తప్పించుకొని లోనికేగెను. వెనుకనున్న రామా రావు - హస్తము లాలింగమునకు ఆయత్తము లగుచుండెను.

తులసి మరల వెనుదిరిగి - 'మీరు కాసేపు కిందికి వెళ్లి సంసారమంతా గమనించుకోండి. నన్ను కాసేపు ఒంటరిగా ఒదిలిపెట్టండి' అనెను.

'ఇది వైరాగ్య రోగానికి సమయం కాదు తులసీ!'

'రోగమూ నిదానమూ మందూ నాకు బాగా తెలిసింది. ఇదే సరియైన సమయం. మీరు నన్ను ఒంటరిగా ఉండనియ్యండి.'

'ఇది పతివ్రతలకు లక్షణం కాదు. భర్త మాటకు ఎదురాడితే గుడ్లగూబ అయి పుటు తుందట కాదూ, పుటుతుంది!'

'ఈ అడంగి రేకుల వాళ్లమాట చెప్పడానికి మగాళ్లకు సిగ్గు లేదూ?'

'మీబోంటి వాళ్లచేత పుస్తె కట్టించుకోవడం అవమానానికి. పెళ్లాడడమే అవమానం. తల్లిని, తమ్ములనీ పోషించలేని వాళ్లను మగళ్లగా చూచే వాళ్లు, ఇంకోజన్మలో కాదు - ఈ జన్మలోనే గుడ్లగూబలు.'

'తులసీ! కూచో! నిలుచుంటే కాళ్లు నొప్పెట తయ్! ఇదుగో మెత్తగా ఉంటుంది ఒళ్లో కూచో.'

'ఎవళ్లెట్లా పోతేయేం? ఆఁడది దగ్గఱ ఉం టే చాలు ఉద్యోగ సద్యోగాలు లేని పిన్నవాళ్ల సంగతంతా యింతే.'

'అందఱి సంగతీ నీకు తెలుసూ?'

ఈ మాటకు తులసి మొగము జేగురిం చెను. పెదవులు కంపించెను. ఇటులనెను - 'మీరు మాటాడఁగలిగితే జాగ్రత్తగా మాటా డండి, లేకపోతే మీదఁబడి కొట్టండి. భార్య వంటి పరమనీచురాలు ఈ జగత్తులో మఱి లేదు!

'కాదు తులసీ! యోగం వల్ల సర్వదేశ జ్ఞానం కలుగుతుందిటగా! అట్టి దేమయినా నీకు కలిగి చెప్పావేమోనని అన్నాను.'

'తప్పుకున్నా ముళ్లు గుచ్చుటం మగాళ్లకు బాగా తెలుసు. కిందికి దిగిపొండి ఈ పాటికి - పొండి యీపాటికి కిందికి.'

'ఎవళ్లయినా వింటారు. నీపుణ్యమా యిది! కొంచం మెల్లగా మాటాడుదూ!'

'పిల్లి కళ్లు మూసుకుని పాలు తాగుతూ లోకులుగూడా మూసుకున్నా రని అనుకుంటుం దిట! లోకులకు తెలియదూ తమరు ఆఁడంగి రేకుల అబ్బయ్యగారని? మీ గౌరవం నేనెన్నాళ్ల నుంచీ కాపాడుతూ వచ్చానో మీకు తెలియదూ? నానగలు ఎన్ని అమ్ముకున్నారో, అత్తగారి నగలు ఎన్ని ఆహుతి చేశారో మీకు తెలియదూ? కిల్లీ దుకాణదారుకి ఇపుడిచ్చింది నా ప్రదానపు ఉంగరం కాదూ? తాకట్టు పెట్టడానికి మేడ అయింది. ఇఁక ఏముంది? లోకం మూయ డానికి మూకుడు ఉన్నదా? సరేగానీ కొంచెం కిందికి వెళ్లండి మీ సంగతి మీకే తెలిసిపో తుంది.'

రామారావు తేరి పాఱఁజూచి యిటు లనె ను: ఏమో అనుకున్నాను. కోపం వచ్చినపుడే ఆఁడది చాలా అందంగా ఉంటుంది. కావలసి నవన్నీ కనిపిస్తాయి. తులసి సర్దుకొని యిటుల నెను -

'సైతాన్! మీరు కిందికి వెళతారా వెళ్లరా?'

'వెళ్లకేం? నాతో కూడా గనుక వస్తే కిందికే కాదు షికారు కూడా వెళతాను. ఇదుగో, పొద్దూక వస్తూంది. నీ మనస్సు ఫిరాయించినటులుంది. షికారు పోదాం రా.'

'అదొకటి తక్కువ. నేనే మీతో వస్తే మీరేమో పెద్ద ఉద్యోగస్థులని అందఱూ భ్రమ పడతారు.'

'అందఱూ డిప్టీ కలక్టరులు అవుతారా యేమిటి?'

'కాకపోయినా వాళ్లపొట్ట వాళ్లు పోసుకుంటారు. వాళ్ల కాళ్ల మీద వాళ్లు నిలబడతారు.'

'ఎంత దప్పిక అయినా చాతకం ఆకాశ గంగ కెదురుచూస్తుంది కాని చెరువులకు ఎగఁబడదు.'

'ఎంతమాటా! గుంటల మీఁదికే ఎగబడిందిప్పుడు.'

'ఏమి తులసీ! నీ నగలూ, మా అమ్మ నగలూ నావి కావూ? ఇవి గుంటలా? 'న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హాతి' అనే హిందూ లా ఎవళ్లకీ తెలియదు. అందులో ఆఁడాళ్ల కసలే తెలియదు.'

'డొక్కల కఱవు వస్తే మగాళ్లు ముందర తల్లులనీ, తరువాత పెళ్లాలనీ విఱుచుకు తినేస్తారు, హిందూదేశంలో పెళ్లి అనే ఆచారం ఎప్పు దంతరిస్తుందో కదా!'

'నీవు విడాకులిచ్చేట్టున్నావే?'

'విడాకులివ్వటమే వస్తే ఆంధ్ర దేశంలో తులసే మొదటిది.'

'ఇంకా బిల్లు–'

'తొందర పడకండి. కొద్ది రోజులలో వస్తుంది. అప్పుడు మీ మగవాళ్ల పాటులు తెలుస్తయ్.'

'అయితే బిల్లు రాకముందే కథ అంతా కానీ' అనుచు రామారావు తులసి సమీపమునకు జరిగెను. తులసి వెనువెనుకకు నడచి గదిలోనికి వెళ్లి తలుపులు మూయఁ దొడఁగెను. రామారావు వడివడిగా నడచి దగ్గఱకువచ్చి రెండు తలుపుల సందులో చేయి పెట్టెను.

* * *

టపా కచేరినుండి వచ్చిన జాబులలో నొక జాబు రామారావు - గౌరవమునకు హానిని కలిగించెను. దానిని జూడఁగనే అతని ముఖము తుమ్మలలో ప్రొద్దు గ్రుంకినటులాయెను. దాని మీద బి.యే. (ఆనర్స్) కాని, యెమ్మే అని కాని, తుదకు 'రామరాయ్ ద్వివేది' అని కాని లేదు. దాని మీఁద నున్న చిరునామా ఇది: 'శ్రీరస్తు. చిరంజీవ. ద్వివేదుల రామయ్య.

పేరు చేతనే గౌరవము పుడికి పుచ్చుకొనఁదలచు వారికి మొండిపేరు బండబూతు కాదా? మగని మొగమున మూడు బంతుల వ్రాసి పెట్టినట్లుండిన యీ బండ తిట్టును తులసి సులభముగా చదివి ఆ కవరు విప్పి చూచి 'పాపము, మీ మేనమామ గారికి ప్రాణము మీదికి వచ్చినదఁట!' అనెను.

రామారావు ముఖము మాఱెను. 'ఏది?' అని చీటి దీసికొని చూచి 'వెంటనే వెళ్లి అమ్మకు చెప్పు'మనెను. తులసి వెళ్లెను. రామారావు ముఖమున చింతకు బదులు సంతసము నెలకొనెను. దాని కారణము గనుఁగొనుటకు దుర్బిణిలో దూఱనక్కఱ లేదు. తులసి క్రింది నుండి మీదికి రాగానే పొంచియున్న రామారావామెను కౌగిటిలో నలిపివేసెను.

'అబ్బ! ఏమిటీ మోటుపని? లంఘనములలో మనుగుడుపు.'

'అమ్మ రైలుకు వెళ్లునా?'

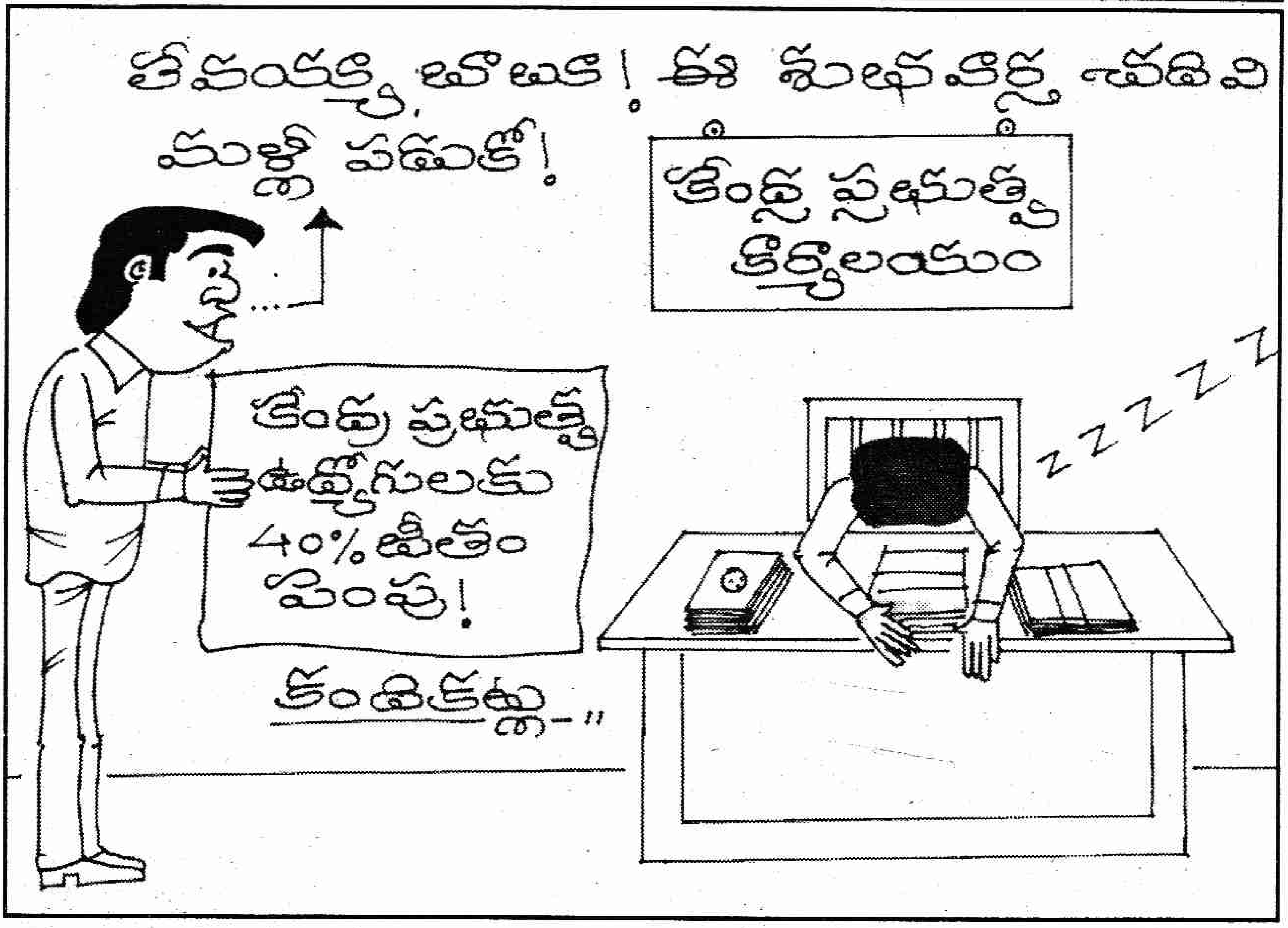

'మీరు వెళ్లరా?'

ఈ ప్రశ్నాయుధముచే తులసి తన నెదిరింప దలచెనని రామారావు కొంచెమాలోచించి యిటులనెను: 'నేను వెళ్లను, పిల్లలతో అమ్మను వెంటనే వెళ్లమను.'

'ఆ ఆలు గోలులో ఈ బాలుగోలెందులకు? బాగుండదు. మీరు మీ యమ్మగారితో వెళ్లుఁడు.'

'అమ్మో, నీ యెడఁబాటు నాకు Anarchy. అమ్మయు, పిల్లలును వెళ్లుచో స్వరాజ్.'

'కాదు. Diarchy.'

'పోనీ, అదైనా సమ్మతమే.'

'మీమాట, మీ యిష్టము. పిల్లలను నేను పంపను.'

'పోనీ అల్లాగే. అమ్మను వెంటనే రైలుకు పంపు.'

'నేను పంపుటేమిటి? రైలుదనుకైనను పంపి రండు.'

'ఊఁ' యనుకొనుచు రామారావు మేడ దిగెను. అతని వెనుక తులసియు దిగెను.

'అమ్మా నేనునూ బయలుదేరవలసినదే కాని ఉద్యోగమొకటి కాళీయున్నదని తెలిసినది' అని రామారావనెను.

'నాయనా, ఉద్యోగం చూడు. మామయ్య కెప్పుడూ ఇల్లాగే వొస్తుంది. మతేమీ తొందర ఉండఁగూడదు.' అని తల్లి యనెను.

రామారావు ముఖము వికసించెను. వెంటనే అతడు బండిని బిలువఁబోయెను.

'ఈ పిల్లలను ఎప్పటల్లే మీ కప్పగిస్తాను. వీళ్లను ఇక్కడ దిగవిడిచి ఈ గౌరవం నాకు దక్కించండి. మీరొక్కరే పోయి రండి' అని తులసి అత్తగారితో మనవి చేసికొనెను.

'వద్దు వద్దు. వీళ్లు దయ్యపు పిల్లలు. నీ మాట వినరు. బండివానికి చేయియూపి ఇంతలో రామారావు వచ్చెను. తల్లియనిన మాటలకు సంతసించెను. 'పిల్లలను కూడా తీసికొని వెళ్ల మనినచో బాగుండ' దనుకొని 'దాని మొహం! అదేమి చూస్తుంది? కానీ నేను చూస్తానులే' అనెను.

తులసి బిగ్గరగా నవ్వెను.

'నాయనా, వీళ్లు పిల్లలు కారు; నెత్తి మీద బండలు. మీరెవరునూ మోయలేరు' అని మహాలక్ష్మియనెను. 'వీళ్లు నెత్తిబండలు కారండీ, నెత్తికి కిరీటాలు' అని తులసియనెను. పిమ్మట వాదోపవాదము లాయెను. వానికి ఫలితముగా పుండరీకాక్షునితో మహాలక్ష్మి పయనము నిర్ధారితమాయెను.

రామారావు మేడ యెక్కెను.

బండియెక్కి అత్తయిటులనెను: 'ఎన్నఁడూ ఎఱుఁగని దానవు ఈ యింటి మొహం – సూది పొట్ట మాత్రం పాము పొట్ట. దీనిని నీ బుజాలకు ఎత్తి వెళుతున్నాను.'

'రోగీ పాలే కోరాఁడు; వైద్యుఁడూ పాలే చెప్పాడు.' లక్ష్మి ఒక పొట్లము తీసి తులసికిచ్చి – 'దీనిలో వంట యింటి సామానంతా ఉన్నది' అని చెప్పుచుండగా ఆమె రెప్పలు క్రమముగా తడిసికొనుచు వచ్చెను. కంఠము స్తంభించెను.

అత్తగారినటు పంపి, తులసి యిటు వంట యింటిలోనికిఁజని పొట్లము విప్పెను. మట్టి

ప్రసిద్ధకవి డా॥ తిరుమల శ్రీనివాసాచార్య సప్తతి పూర్తి ముగింపు సందర్భంగా జనవరి 12న రవీంద్రభారతి హైదరాబాద్‌లో రసమయి ఆధ్వర్యంలో జరిగిన అభినందన సభలో శ్రీనివాసాచార్య, స్వరాజ్యలక్ష్మి దంపతులను సత్కరిస్తున్న అక్కినేని, మండలి బుద్ధప్రసాద్. చిత్రంలో శ్రీమతి విజయలక్ష్మి, ఎం.ఎస్. గౌడ్, సినారె, కె.వి. రమణాచారి, ఎం.కె. రాము ఉన్నారు.

యలు! మంగళ సూత్రము! తన సంసారయాత్ర కివి దారి బత్తెము. అత్తగారికేల కన్నీరురిలెనో తులసికపుడు తెలిసివచ్చెను. మంగళసూత్రము చుట్టును గుడికట్టిన మగలు లేని వారి మనో రహస్యమంతయు ఆమె మానసమున మెఱపు వలె మెఱసెను.

'పెద్దకొడుకిఁక సంసారము నంతయు నుద్ధ రించును. తమ్ములను తనతో పాటు చేయును, చెల్లెండ్రకు పెద్ద పెద్ద సంబంధములు తెచ్చును' అని గంపెడాసతో ఆ తల్లి ఉన్నదంతయు కొడు కు కోడండ్రకు బెట్టి మిగిలిన వారిని మాడ్చు టకు జంకలేదు. ఇది తులసి కిపుడు గోచరిం చెను.

'తానీ యింటికి వచ్చిననాఁడీ పిల్లలకు దుస్తులే కావు నగలును గలవు. వారపుడు హృష్ట పుష్టులయి ఉత్సవ విగ్రహములవలె నుండిరి. ఇపుడు లజ్జాదేవి వారి మీఁద కాపురము. కడు పున కార్చిచ్చు. పుండు వంటి పుష్య మాసము నఁగూడ వారికి కప్ప దుప్పటి లేదు. పద్మనా భుఁడు గోఁచితో సంతసించెను. మూడవ వాఁడు మొల నూలితో మురిసి పోయెను. పెద్ద యాఁడు పిల్లకు మాసికల పరికిణి. చిన్నదానికి చినుగులది. రాత్రి వారలందఱకును ఒకరి చర్మ మింకొకరికి దుప్పటి. వారి తల్లి తన కొంగును కొంతయు, తనను గొంతయు వారికిఁ గప్ప పిల్లలకోడి వలె నడుమ నిదురించును. అట్టి యత్తగారి నగలలో నిది తుది మంగళ సూత్ర ము!' ఈ సంగతులన్నియును తులసి మనః పటమున ఇపుడు అంకితములగుచుండెను.

తల్లిచూపు ఆ పిల్లలకు సుగ్రీవాజ్ఞ. వారి భూగోళమంతయు నొక చీకటి గది. కాని వాకిటికేసి చూచుటకు వారి మోములు మూరెఁ డు బారెఁడు సాగును. తమ తల్లి తమ యన్న కుఁజేయు వంటకముల తావియే వారికి విందు. అన్నయు వదినెయుఁగలిసిన యొక యర్ధనారీశ్వరమూర్తియే వారికధిదైవము. దానిలోని నారీమూర్తి యిపుడు తమకు ప్రత్యక్ష దేవతయై వంటింట సాక్షాత్కరించెను.

రమణ మెల మెల్లగా వంటింటికి దారి తీసె ను. వెనుక పద్మనాభుడు. ఆ వెనుక సుందరి.

తులసి వారినందఱను తనచుట్టు కూరు చుండబెట్టుకొని యిటులనెను: 'పొద్దున చలిది వణ్ణంలో యేం వేసుకుతిన్నారు?'

వీరి కాఱునెలల నుండియు చల్ది యన్నము లేదు. కావున ఈ ప్రశ్న వారికి ఆశ్చర్యమును, కోపమును కలిగించెను. ఈ దేవి తమను రక్షింపనే వచ్చెనో, భక్షింపనే వచ్చెనో తమకు తెలియదు. కావున నందఱును మాటాడక చూచుచుఁగూరుచుండిరి.

'మఱచిపోయారా యేమిటి?' అని తులసి యనెను.

'చలిది వణ్ణమే మఱచి ఆఱునెల్లయింది' అని పద్మనాభుడనెను.

'ఏమిటి?' అని తులసి అనెను.

'అన్నయ్యకు ఉద్యోగం అయాక పొద్దున్నే వేడివణ్ణమే పెటతానని అమ్మ అన్నది' అని సుందరి అనెను.

'చలిది వణ్ణము జబ్బు చెయ్యదూ? అని రమణ యనెను.

తులసి నిట్టూర్చి కొంచెమాలోచించుచు గూర్చుండెను.

'ఊరక కూరుచుండుట వలనగాని విచా రము వలనగాని ప్రకృతముపయోగము లేదు. ప్రాయి రాజవలయును' అని తులసి ప్రాయి రగిల్చి బియ్యపు దబ్బాకడ కేగెను. అందు

అరసేరు బియ్యముండెను. ఉట్టి తట్టెను. నేతి పిడత ఖాళీ. పప్పు కొఱకు వెతకెను. శూన్యము. కూరలు శోధించెను. సర్వమంగళము.

విసుకును, విచారమును గలిసి తులసిని కదిలించెను. 'మేడమీది దేవుఁడేమి చేయుచున్నాఁడు? ఆయనకు ఈ సంసారము ఇంత మరుభూమియని యేమేని తెలియునా? పిల్లల నోట గడ్డ కొట్టి తాను అమృత మారగించుచున్నటులాదేవుఁడెఱుగునా?' అని అనుకొని తులసి ఆ బియ్యము ప్రొయి కెక్కించి యిటుల నెను.

'నిన్న రాత్రి ఏమి వేసుకొని తిన్నారు?'

'ఎఱ్ఱమందు' అని పద్మనాభుఁడనెను.

'అనఁగా?'

ఎఱ్ఱమందనఁగా 'ఆవకాయ' అని రమణ అనెను.

'ఇంకా?'

'ఆకాశము' అని పద్మనాభుఁడనెను.

'మజ్జిగ?'

'మీకు కావఖ్ఖల్లా?' అని సుందరి యనెను. బంగాళాదుంపల కూరయు వడియములును వంకాయ బజ్జియు పప్పుచారును సెనగ బజ్జీలును తమకు మాత్రమే నైవేద్యమయెననుకొని తులసి మరల నిటులనెను – 'సెనగబజ్జీలు?' పిల్ల లొకరిమొగమొకరు చూచుకొనిరి. రాత్రి తమకావాసన తగిలినపుడు కారపు పూసయని సుందరియు, జంతికలని రమణయు వివాద పడిరి. వారి యిరువురి వీపుల మీద రెండంటించి పద్మనాభుఁడు పకోడీలని తీరుమానము చేసెను. ఇపుడవి సెనగ బజ్జీలని తెలిసెను. తెలియఁగనే సుందరి యిటులనెను – 'చూచావా వదినే! రాత్తిరి నేను కారప్పూసంటే కాదు పకోడీలని పద్దన్నాయి కొట్టాఁడు' అనెను.

'సరే కాని అమ్మ మీ కెందుకు పెట్టదు?'

పదునొకండేండ్ల రమణ యీ ప్రశ్నకు మొగము చిట్లించుకొనెను. తొమ్మిదేండ్ల పద్మనాభుఁడు నవ్వెను. ఏడేండ్ల సుందరి మాత్ర మిటులనెను – 'మీరు చదువుకున్నారు కాదూ, అందుకని అమ్మ మీకు పెటుతుంది.'

'అన్నాయి పెద్ద ఉద్యోగం చేస్తాఁడుటగా! చేసింతరువాత మాగ్గూడా పెటుతుంది' అని రమణ యనెను.

'మీరు మాక్కూడా చదువు చెప్పిస్తారుటగా!' అని పద్మనాభుఁడనెను.

ఈ సమాధానములచే తులసి విస్తుపోయెను.

ఈ ప్రశ్నోత్తరములలో ఈ విరతి విచారములలో రామారావు నూఱుమాఱులు క్రిందికి దిగి పొంచి చూచి నూఱుమాఱులు మేడ మీదికి పోయెను. కాని తులసి వచ్చుజాడ కానఁబడ లేదు. కొండ తనకడకు రానిచో మహమ్మదే కొండకడకు.

వసంతకాలము నందలి తుమ్మెదల వలె పిల్లలిల్లంతయు రొద చేయుచు తిరుగుచుండిరి. రెండేండ్ల కానాడు వారికి పండుగ. వారికపుడే కనులు తెఱచినటులుండెను. అట్టి సమయమున రామారావు తమ కట్టెదుట కానిపింపఁ గనే వారు కొయ్యలవలె బిగిసికొని పోయిరి.

రామారావు సూటిగా పోయి వంటింటి తలుపు తట్టెను. లోపల గడియ.

'తులసీ!' అని రామారావు పిలిచెను. ప్రతి వచనము రాలేదు. అతడు చెవి యొగ్గి వినెను.

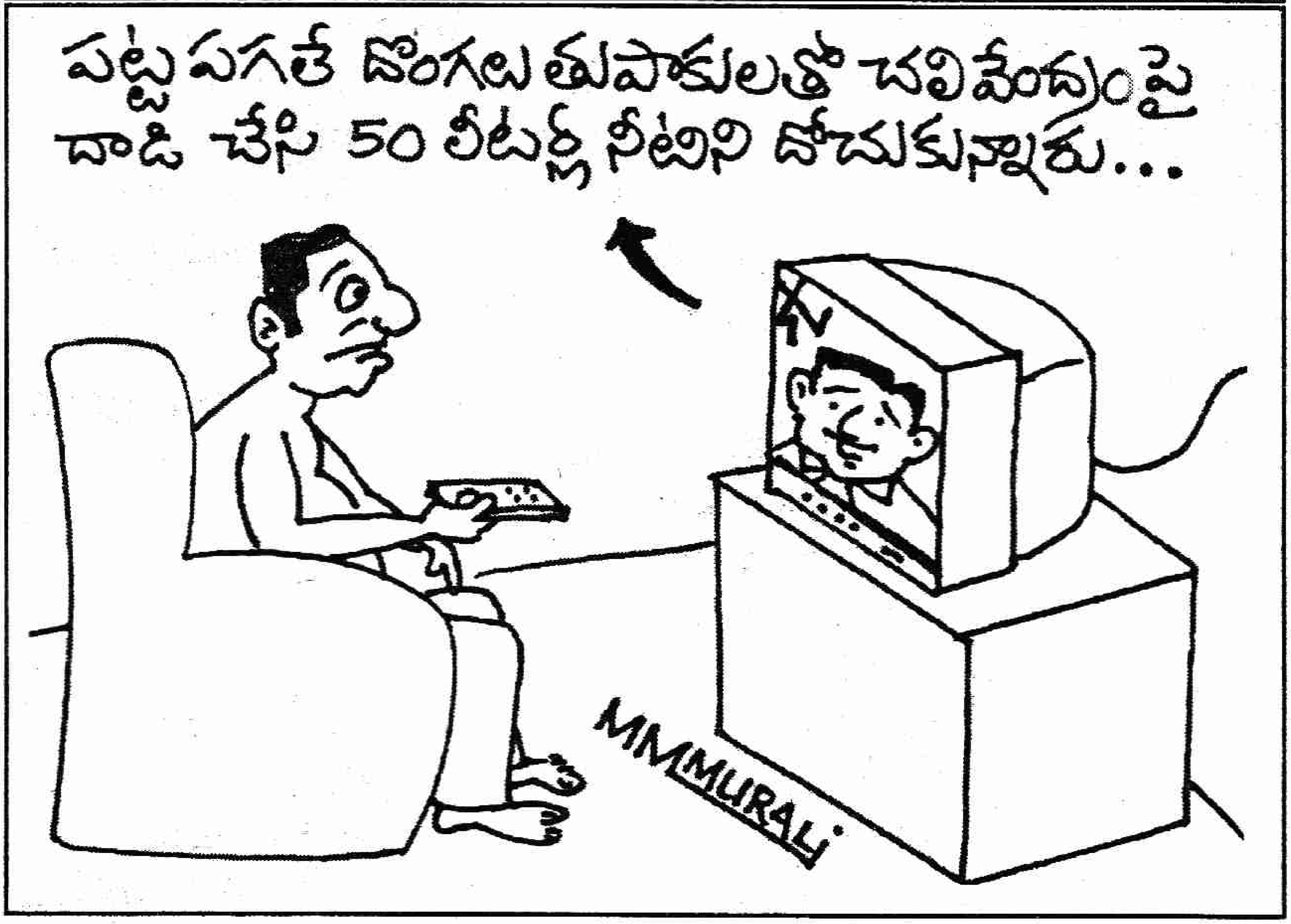

స్నానశాలలో చెంబు చప్పుడగుచుండెను. మఱుఁగు దారిని బోయి యతఁడు గవాక్షము క్రింద నిలువఁ బడెను. అతని కనులు నివాత దీపముల వలె నిశ్చలము లాయెను.

'మీకు సిగ్గు లేదా? పొం డావలికిఁబొండు' అని తులసి యనెను.

'నయన సుఖం కో నివారయతి? అని విన లేదా?' అని రామారావనెను.

'విన్నాను విన్నాను – లేకి పనులు. చేయి నలిగిపోవును, లేచి పొండు.'

రామారావు కదల లేదు. తులసి – 'రమణా! ఓ రమణా! ఓహోయి రమణా!' అని అఱచెను.

ఈ పిలుపు వినబడగనే పిల్లల దండు వచ్చి పడెను.

'ఓహూ నా మీద దండయాత్రకు బలే సైన్యమును తరిఫీదు చేసితివి' అని రామారావనెను.

'నేనింట్లోకి పోతాను' అని పద్మనాభుడు వెనుదిరిగి పోయెను.

'ఆ కుఱ్ఱవానికున్న వివేకము మీకు లేక పోయెను' అని స్నానశాలనుండి వినఁబడెను. రామారావు పద్మనాభుని దెసఁజూచుచు దాన నొదవిన పరధ్యానముచే గూటిలోని చేతిని గొంచెము లాగుకొనెను. వెంటనే గూఁటి తలుపు గుభాలున పడెను.

రామారావు వాకిటిలోని కరగి పచారు చేయుచుండెను.

తులసి వంటయింటి లోనికిఁ జని తలుపులు దగ్గఱగా వేసికొనెను. రామారావు మొగము తలుపుల సందు నుండి తులసికి కనఁబడెను.

తులసి చేయునది లేక (ఏమయ్యా పద్మా

అని అఱచెను. పద్మనాభుడు రాకముందే రామా రావు తలుపుల సందునుండి మొగమును లాగు కొని స్నానశాలలోని కేఁగి సబ్బుతో మొగమును రుద్దు కొనఁదొడగెను.

'ఈ తూరి నేను లోనికి రావచ్చునను కొందును. ముఖ్యముగా మూడవసారి' అని రామారావనెను.

'వీధిలోనికి పోవలెను. రెండేండ్లనుండి మీకు తల్లి విందు. నేడు ఆలి మందు. మీ యమ్మ నగలు మీకడుపులోనికి. నా నగలు మీ ఒడలిమీదికి. వెనుక మీరు ప్యాసయినది యె.మ్మే కాదు; దానిఫలితము నేడు! మీరు తిని ఈ పిల్లలను తినిపింపగలరా, లేక ఆ భారము నా మీద నిడుదురా?' అని తులసి యనెను. 'ఓశ్ ఇంతే కద?' అని రామారావు తలుపు తోసి లోనికి పోఁబోవుచుండగా తులసి వెను దిరిగి 'చనువిచ్చు కొలది నెత్తికెక్కుట మీ కల వాటు. మీ కెబ్బతికము లేదు. ఆఁడు దానికడ కెపుడు రాఁదగునో, యెపుడు రాఁ గూడదో మీకు తెలియదు. మీకే కాదు, ఈ కాలపు యువ కులకు –'

'ఆఁగాఁగు! అపాళముగా వారి యందఱ మీఁద బడకు.'

'ఛీ' ఇటులనుటకు మీకు సిగ్గు లేదోటు! 'దవ్వుగా పొండు'

'నేడు అస్పృశ్యత లేదు.'

'మీ వంటి వారి యెడ అస్పృశ్యతయు, అదృశ్యతయు, అసంభాష్యతయుఁగలవు.' రామారావు కోప సౌందర్యమును ఎఱుఁగును గాని అది ప్రణయ కోపము. ఆ కైవల్యమునకుఁ గూడ సంకోచముచే అసాకల్యము కద్దు. ఈ సత్యభామను, ఈ నాగకన్యను అతడెన్నఁడును చూచి యుండలేదు. ఇపుడు చూచి ఆఁగఁ జాల క రెండడుగులు ముందరికి వేసెను. 'ఏమిటీ రావణ వ్యాపారము? ఆడవాళ్లను ఎత్తుకొని పోవుదురాయేమి? అని తులసి యనెను. 'నేను నా భార్య కడ కరుగుట నారీ హరణమా? రావణ వ్యాపారమా? అని రామారావనెను.

'భార్య యనగా?'

'డుభృఞ్' భరణ పోషణయోః= భరింపఁ బడునది. పోషింపఁబడునది భార్య.'

'అబ్బో పాండిత్యము! ఈడుడూ ఏమిటి? భరింపఁబడునది భార్య యగుచో నేను మీ యమ్మగారికి భార్యను.'

'కాదు తులసీ' అని రామారావు తులసిని ఎత్తుకొని 'ఇదుగో నేనే భరించితిని' అని య నెను. పంజర బద్ధమగు క్రొత్త చిలుకవలె తులసి విదిలించుకొని గుంజుకొని తప్పించుకొనెను. ఆమె కాటుక కన్నుల నుండి ఒకానొక కృష్ణ ప్రవహించుటకు గాను కట్టలను తప్పించుకొను చుండెను.

మరల రామారావట్టులే చేయుట కాయ త్తుఁడాయెను. మాటలు మాని తులసి ఆతని చెంప చెటేలునఁగొట్టెను.

చెంపకాయ తిని రామారావిటులనెను –

'ఏశ్! సత్యభామ కాలితోఁదన్నెను! నీవు చేతితో చెంప మీఁద వేసితివి. నీ వసత్యభా మవు.'

తులసి మరల చేయెత్తెను. రామారావు రెండవ చెంపయొగ్గెను. తులసి ఛెళ్లుమనిపిం చెను. రామారావు తులసి రెండు చెక్కుల మీఁదను రెండు చుంబన ముద్రలు వేసెను.

'ఇది సిలువ' అని తులసి యనెను.

'రామ రామ! ఎవరేని ఒకచెంప మీఁద

వేయుచో రెండవ చెంపగూడ వేయించు కొను మని క్రీస్తుచెప్పెను. నేనటులు చేయుటయే గాక నీవు చేసిన పనికి నీ రెండు చెక్కులు గూడ ముద్దాడితిని' అని రామారావనెను.

'క్రీస్తు నుదహరించువారు ఇంటిల్లిపాదిని పస్తులోనుంచరు' అని తులసియనెను.

'ఇంతేకద! ఏదీ ఇందాక అమ్మ యిచ్చిన పొట్లము?' అని రామారావనెను ఆ పొట్లము విప్పి చూపినచో బాధకలుగునో కలుగదో చూత మనుకొని తులసి లోనికిఁజని పొట్లము తెచ్చి విప్పి చూపెను. రామారావు చూచి నిశ్శంక ముగా నిటులనెను-

'ఇటుతే. అమ్మ వచ్చువఱకును ఆటంకము లేదు. నీకు బైబిల్ రానటులున్నది; 'రేపటి సంగతి నీ కెందుకు? రేపటి సంగతి రేపే చూచు కొనఁగలదు' అని ఏసు అనెను.'

'దయ్యము తారకముపదేశించినదట! నేను చచ్చినను ఈ మంగళసూత్రము గాని, మట్టెలు గాని యీయను. కానీ నాతాళి తీసి యిత్తును' అని తన పుస్తెపుటుక్కున తెంచి రామారావు మీఁద పడ వయిచెను.

'ముదిరిన'దని అనుకొని రామారావు బజా రునఁబడెను.

రామారావు సూటిగా సుందరం.. ది.. లాయలిస్టు - ఇంటికి వెళ్లెను. ఇతడు రామా రావు బాల్య మిత్రుఁడు. ఈ మిత్రుని కడ పది రూకలు దొరకక పోవని రామారావనుకొనెను.

సుందరము మోకాలు దిగని కొల్లాయగుడ్డ కట్టుకొని కూరుచుండెను. ఎదుట నొక వెదురు బుట్ట పెట్టుకొని దానిలోని వేఱుసెనగ కాయ లను ఒలుచుకొని తినుచుండెను. రామారావు ను చూచీ చూడకముందే సుందరము 'ఈ యిల్లటపుటల్లుఁడు ఆ హిమాలయము నుండి ఆ ఓషధి ప్రస్థము నుండి యెపుడు దిగెను' అని యనెను. రామారావీ మాటలకు మాఱు పలుకక 'ఈ ఫలహార మేమిటి? ఈ కద్దరు కొల్లాయయేమిటి? సుందరం... ది లాయలిస్ట్ గాందీ యెపుడాయెను?' అని యనెను.

'ఈ కొల్లాయ కద్దరు కాదురా, దొంగ ఖద్దరు. ఫక్తు మాంచెస్టరు - కుక్కపిల్ల యింకను కనులు తెఱవనటులున్నది. నాయనా! డిప్రెషన్ డిప్రెషన్, అంతయు డిప్రెషన్!'

'ఉద్యోగ మెచటనూ దొరకలేదా?'

'దొరకకేమి, దొరికినది. గంగాదేవిని నమ్ము కొంటిని. 'బీ.యే. నీళ్లు బీ.యే. నీళ్లు. నీళ్ల కావడి వేసి బిందె అర్ధణాకు అమ్ముచుంటిని. వెల తగ్గెనని వేఱుసెనగలు తినుచుంటిని.'

'జయించితివి. నీ కిఁక ఈ లాయలిస్టు - తోఁకతో నేమి పని? ఇఁక నీ పేరు సుందరం - ది- బ్యాంకర్.'

'పాపమేదో ఆశపడి వచ్చినటులున్నావు. మోఁత వలన సంపాదన మూడణాలు. వేరుశన గల ఖర్చు మూడణాలు. బ్యాంకులో బ్యాలెన్సు నిల్.'

అడుగఁబోయి అడిగించుకొన కున్నచో చాలుననుకొని సెలవు వేడుకొని యతఁడు సెల వీయక ముందే రామారావు బయటపడెను. పిమ్మట రోడ్డు మీఁద నడచుచు ఆలోచించి యాలోచించి అతఁడు మూర్తి యింటికిఁజనెను.

మూర్తియు బి.యే. ఆన్సే. చిన్నఁబోయిన మొగముతో నతఁడు వసారాలో కూరుచుండి యుండెను. ఇంటి తలుపులు వేసి యుండెను ఎదుటికి వచ్చుచున్న రామారావును గమనింపఁ జాలనంత ఆలోచనలో నతఁడు మునిఁగి తేలు

చుండెను. రామారావే కలుగఁజేసికొని 'హలో మూర్తీ-ది-కో-ఆపరేటర్' అని సంబోధించెను.

మూర్తి మొగ మెత్తి 'సుమధ్యాహ్నము మిస్టర్ ద్వివేదీ-దీ-ఇంటల్లుఁడూ' అని సమ్మానించెను.

'ఇంటల్లుఁడు కాక వాకిటల్లుఁడొకఁడా?'

'య్యెస్! ఉండునురా. 'ఉండును' ఉన్నాఁదురా. ఉదాహరణము తీసికొందము. నేనే రా. తెలియునా? అందఱును నీ వంటివారుందురా? ఇపుడు సింహాసనము మీద చక్రవర్తిని తీసివేసి డిప్రెషన్ కూర్చున్నది. బస్తా రెండు రూపాయల కమ్మించుచున్నది. తెలిసెనా? ఈ డిప్రెషన్‌లో అన్నియునుండును. ఇంటల్లుఁడు, ఊరల్లుఁడు, విడాకులల్లుఁడు, వాకిటల్లుఁడు. ఉద్యోగము దొరకనంత వఱకు నేను వాకిటల్లుఁదను' తెలిసెనా?

'నా పనియే యింతవఱకు బాగుగానున్నటులున్నది. అని తలచి రామారావు తనవంటి యీ వాకిటల్లునకు సానుభూతి చూపి రాజవీథిలోని కదుగిడెను.

అపరాహ్ణ సూర్యుఁడు అతని తలను, క్షుత్సూర్యుఁడతని యుదరమును మలమల మాడ్చెను. అపుడు తులసి అతని తలపు లోనికి వచ్చెను. ఇంటికిఁ బరుగిడ మొదలిడెను.

తులసి పిల్లలకు అన్నము పెట్టి వారితో మాటలాడుచు గిన్నెలు తోమి ప్రొయి యలికి కొంగు పఱచి తమ యన్నమునకు గింజలెపుడు వచ్చునాయని నిరీక్షించుచుండెను.

తులసిమీఁద బుద్ధి పాఱి యింటికి సగము దూరమున నున్న రామారావు హఠాత్తుగా ఆగి - 'పైసా లేనిచో పరస్త్రీ విముఖుఁడను మాట జూటా. పైసా లేనిచో స్వపరస్త్రీ విముఖుఁడు' అని యనుకొని వెనుదిరిగెను.

అతని మిత్రులలో మిగిలిన వాఁడొక శర్మ అతఁడు యమ్మే.బి.యెల్. రామారావు శర్మ యింటి సందు మొగకు వెళ్లి చూచెను. అచట ఒక పిట్టయేని కానరాలేదు. ప్లీడర్ల యిండ్లు కల్లంగళ్లు కదా! ఈ సందింత యరణ్యముగా నున్నదేమి?' అని యతఁడనుకొని కొంచెమాలోచించెను. అతనికి సమాధానము స్ఫురించెను.

'ఓహూ ఇది కోర్టువేళ' అని అతఁడు ఇంటికిఁబోవ నిశ్చయించుకొనుచుండఁగా శర్మ వాకిటలోనికి వచ్చి బెదిరి బెదిరి చూచెను. శర్మకు చత్వారమే కాక రెండు మూన్నాళ్ల నుండి అతనికిఁ దెలియకుండ తిమిర రోగము ప్రవేశించెను. అతని కంటిజోడు ఆ కారణమున మొన్ననే పగిలి పోయెను. దానితో నతఁడు జోడు-అలవాటు మానివేయఁదలచెను. జోటి పని మనస్సు చేతనే చేయించి సమాధాన పడుచుండెను.

శర్మ తన సందు రెండు చివరలును పరికించి, 'భేష్ ఎవరును లేరు' అని మనస్సును శాంత పఱచికొనెను. పిమ్మట వడిగాఁజని గోడకుఁ గట్టియున్న 'యెమ్మే బి యెల్' బల్లను జూచెను. అది తిన్నగా కానరాలేదు. 'ఇది యొక సౌభాగ్యము కాబోలు, షార్ట్‌సైట్ కూడ సంతరించినటులున్నది' అని యనుకొని దేవులాడి బల్లను పట్టుకొని బలవంతముగా లాగి యింటిలోనికిఁ దీసికొనిపోయి భద్రముగా దాఁచి ఒక టావు కాకితము తీసికొని వ్రాసి కొనుచుఁ గూరుచుండెను. దారిద్ర్య దేవత యొక్క వికట హస్తమును విస్పష్టముగాఁ జూచి రామారావు సానుభూతి చూపుటకు శర్మయింటిలోనికిఁజని - 'శర్మ ది నిహిలిస్ట్, దేవుఁడు ఉన్నాఁడని వ్రాయుచుండెనా?' అని యనెను.

'ఓ హో! అకాలపు టెండ! ఇంటి యల్లుండ!

నీ కెందుక్కీ కాంద? దేవుఁడెచట నున్నాఁడురా? ఉన్న దొక్క డిప్రెషన్! యూ-పీ-లో కలెక్టరు దొరవారు గ్రాడ్యుయేట్లకు పది యెకరాల వంతున భూదానము చేయుచున్నారని విని అప్లికేషను వ్రాసికొనుచున్నాను. దీని రిజస్ట రుకుఁగాను నీ వొక పావులా దానము చేసికొన వచ్చును' అని శర్మ యనెను.

'అదియే యున్నచో నా కీ పూట నిర్విచార ముగా గడచిపోయెడిదే!' అని లోపలననుకొని రామారావు – 'ఆ భూదానము ఆంధ్రులకు గాదు, యు-పీ-లోఁగూడ ఒక జిల్లా వారికే. కావున నా దానము అప్రశస్త దానము' అని మఱియచట నుండక ఆ డిప్రెషన్ బజారునుండి అసలు బజారునఁబడి ప్రిన్సిపల్ అంబుజమ్మ గారి యింటికిఁజనెను.

'ఇఁక ఈ నాఁడు మా కెవరికినీ అన్న ప్రాప్తిలేదు' అని యింటికడ తులసి యనుకొనెను. వెంటనే మూడు గంటలు మ్రోఁగెను. 'నిక్కము, నిక్కము' అని తులసి యనుకొని బోషాణము తలుపులు తెఱచి లోపలికి దిగి వెతకి వెతకి పెద్ద రాగి చెంబొకటి తీసెను. దానికి చింతపండు పులుసు పట్టించి తోముచుఁ గూరుచుండెను.

అచట రామారావు అంబుజమ్మగారి దర్శన మాచరించి 'నేను ద్వివేదుల రామారావును' అని మనవి చేసికొనియెను.

'ఆఁహాఁ. మీరు మనిషేమియు తలక్రిందుగా లేరే? అప్లికేషనులోని 'రామా రాయ్ ద్వివేది బి.యే.(ఆనర్స్) మీరేనా?' అని అంబుజమ్మ యనెను. రామారావు పెదవి కఱచుకొని 'చిత్తము' అనెను.

'మీరింత యాలస్యము చేసితిరేమి? ఆ పోస్టుకు రెండు వందల అప్లికేషనులున్నవి. నూట యేఁబది మంది బి.యే.లు నలుబది రూపాయలకు వత్తుమని తమ యుదారతను వెల్లడించిరి. యెమ్మేల యుదారతగూడ చూడఁ దలఁచి ఆ పోస్టును ఇంతవఱకును ఎవరికిని ఈయకుండ తొక్కిపట్టి యుంచితిని. తమరే మాత్రము Sacrifice చేయగలరో చూతము' అని అంబుజమ్మ యనెను.

రామారావు డిల్లపోయెను. వెంటనే సహజ స్థితిని సంగ్రహించుకొని 'ఆడవారిని కన్సల్ట్ చేసి మనవి చేయుదును' అని యనెను.

'మంచిది. అమ్మగారితో కాదు, భార్య గారితోనని యనుకొందును. వారికి మగల కన్న ఉదారత మెండు' అని అంబుజమ్మ యనెను. ఈ మాటలకు రామారావు బెంగ పడెను. అతని దురవస్థ అంబుజమ్మ గ్రహించి 'మిస్టర్ ద్వివేదీ' తొందర లేదు. మీరు మీ భార్యతో ఆలోచించి మరల రండు' అని యనెను. రామారావా మాటచే పద్మవ్యూహము నుండి తప్పించుకొని నటులు సంతసించి సెలవు తీసికొని లేచునంతలో వాకిటిలో నుండి - 'భిక్షాం దేహి' అని ఖంగున వినఁబడెను.

తొందర తొందరగా రామారావును, అతని కన్న తొందరగా అంబుజమ్మయు వాకిటిలోనికి వచ్చిరి.

డిప్రెషన్-- చెంబు

మిసెస్ రామా రాయ్ ద్వివేది.

"బి.యే. ఆనర్స్"

అని తారుతో వ్రాసిన రాగిచెంబు పట్టుకొని తులసి వారి యెదుట నిటారుగా నిలిచి యుండెను. ఆమె వెనువెనుక సుందరి, రమణ, పద్మనాభుఁడు: అందఱును గలసి యిటులనిరి: 'భిక్షాం దేహి'.